

Dokümantasyon

Madenlerde Amele Randımanı.

Randıman burada her amelenin bir vardiyede istihsal ettiği taşkömür miktarı yani vardiyeye başına düşen verimi olarak alınmıştır. Bir amelenin randıman kabiliyeti muhtelif amillere bağlıdır. Randımanı arttırmak yalnız çalışma vaktini uzatmakla yapılamaz, çünkü her insanın iktidarı ve çalışma kabiliyeti tabiat tarafından tahdid edilmiştir. Bundan dolayı herkesin şahsî, moral ve fizikî kabiliyetine göre en uygun bir işte kullanılması o ameleden azamî istifadeyi temin eder. Ameleyi sağlam, neşeli ve hizmete amade bir halde tutmak, işlerini temin ederek yarının işini düşündürmeden çalıştırmak imkânını vermek, doğru ve maksada uygun olarak ameleye rehberlik etmek, istidad sahibi olanlardan hakikî bir iş adamı çıkıncıya kadar talim ve terbiye vermek, nihayet onun ilerlemesine, fizikî ve manevî inkişafına imkân sahası bırakmak mütahassıs, âmir ve müdürlerin içtimaî vazifelerindendir.

Her ferdin meleke ve tahsil sayesinde randımanını arttırmak imkânı mevcuttur. Diğer taraftan en elverişli ve kolay istihsal usullerini bularak bunları tatbik etmek tarikile verim seviyesini yükseltmek mümkündür. Bundan maada bazı istihsal safhalarını makineleştirerek, amele başına isabet eden istihsal miktarını arttırmak çareleri mevcuttur.

Burada kısaca Avrupa'nın bazı taşkömür

müstahsili olan devletlerinde randımanın artırılması yolunda alınan son tedbirleri gözden geçirelim.

Şayanı dikkat bir şey varsa, o da son harbe takaddüm eden 3-4 sene zarfında muhtelif memleketlerin taşkömür ocaklarında çalışan amelenin vasatı randımanında bir gerilemenin mevcut olmasıdır. 1936 senesinde Ruhr havzasında vardiyeye düşen vasatı amele randımanı 1.711 kg. iken bu miktar 1937 de 1627 kg. ve 1938 de 1550 kg. a düşmüştür. Belçika taşkömür amelesinin randımanı aynı seneler zarfında 794 kg. dan 775 kg. a inmiştir. Fransa amelesinin verim kabiliyeti ise 858 den 840 kg. a inmiştir. Hattâ İngiltere'de son 3 sene zarfında vasatı randıman 1.196 dan 1180 kg. a düşmüştür.

Madenlerde istihsalâtın çoğaltılması esasen üç unsura bağlıdır: 1) İşletmelerin kapasitesi, yani tesisatın senevî verim kabiliyeti, 2) Madenlerde çalışan amele sayısı ve kemiyetleri, 3) İstihsal için lüzumlu olan yardımcı madde ve teçhizatın ihtiyacı karşılayacak miktarda mevcudiyeti.

Malûmdur ki madenlerin kapasitesi yalnız tesisat ve teknikî teçhizata bağlı kalmıyor, yatağın jeolojik şeraitine, kömür damarlarının kemiyet ve keyfiyetine istinad etmektedir.

Her intensiv çalışma sahasında olduğu gibi taşkömür madencilğinde de randıman

ile mesai zamanı arasında bir nisbet mevcuttur. Mamafih asrî teknik ve işletme organizasyonu, rasyonelleştirilmesi sayesinde mesai saatlerinin fazla uzatılmasına ihtiyaç olmadığı gibi madencilikte mesai harici çalıştırmanın sair branşlara nazaran mahdud olduğu bellidir.

Avrupa harbi yüzünden beynelmilel ticarî münasebetlerin çığırından çıkması, aynı zamanda demir ve çelik sanayiine yükletilen vazifelerin çoğalması, muharib memleketlerde olduğu gibi, bazı bitaraf devletlerde de maden ocaklarında çalışan amelenin mesai saatlerinin 30—45 dakika uzatılmasına sebebiyet vermiştir. Belçika'da iş saati yevmiye 30 dakika uzatılmış ve Almanya'da gündelik mesai vakti 8 saatten 8.45 e çıkarılmıştır. Amelenin kömür çıkarma yerine kadar gitmesi ve gelmesi bazan 1—1 1/2 saat tutması ve orada 25—30 dakikanın yemek teneffüsüne hasredildiği hesap edilirse safi çalışma zamanı 6,5 saati geçmemektedir. Bu çalışma müddetinin 45 dakika daha uzatılması istihsalin tam % 11 nisbetinde artmasına tekabül eder. Bazı memleketlerde normal vaziyette istirahat etmekte olan onbinlerce amele yine madenlerde istihdam edilerek, amele sayısı arttırılmıştır. Almanya istihsalini arttırmak maksadile mütekaid ameleleri yeniden istihdam etmek kararını almış bulunmaktadır. Elli - elli beş yaşını aşan bu ameleler tabî olarak eski randımanı veremeyeceklerdir. Buna rağmen yeni alman tedbirlere göre bu ihtiyar ameleler meleke sahibi olduğundan ocaklarda eskiden yapmış oldukları vazifelerinde istihdam edilmektedirler.

Ocak haricinde çalışan amelelerin mesailerini istirahat (teneffüs) vakitleri hariç olmak üzere 9 saati bulmakta idi. Yeni emirname ile çalışma müddeti 9,45 hattâ 10 saate çıkarılmıştır.

Kok fabrikası gibi madenlerin tâli işletmelerinde tatil ve teneffüs esnasında çalış-

mak için muayyen yardımcı kuvvetler istihdam edilmiştir. Fakat ekseri işletmelerde 3 vardiye olarak çalışılmaktadır.

Ağır işleri ifa eden madencilerin hayat şartlarını iyileştirmek ve iaşelerini temin etmek işine büyük bir ehemmiyet verilmektedir. Yeraltında çalışan amelelerin işleri tehlikeli ve sıhhate zararlı olduğundan başka amelelere nazaran daha kısa bir zaman çalışarak daha fazla ücrete hakları vardır. Mamafih son seneler zarfında Almanya'da olduğu gibi diğer bazı memleketlerde de maden amelesinin yevmiyesi sair amelelere nazaran fazla yüksek değildir. Bundan maada madenciler için mesai harici çalışmak sıhhî sebeplerden dolayı şimdiye kadar yasak edilmişti. Harb dolayısıyla mesai harici çalışmalara müsaade edilmiş ve bunun sayesinde fazla kazanma imkânı husule gelmiştir. Mesai harici ücreti adı ücrete nisbeten % 100 yüksektir.

Normal mesai zamanının 45 dakika uzatılması neticesinde amele yevmiyelerine % 12 nisbetinde bir zam yapılmıştır. Madenlerin ocak haricinde çalışan amele ücretleri de mesai uzatılması mukabili olarak % 10 1/2 bir zam görmüştür.

Şimdiye kadar bazı ufak ocaklarda çalışan amele ücretleri ile devlet ve büyük işletmelerde çalışanların ücretlerinde oldukça bir fark göze çarpmakta idi. Hükümet tarafından alınan son tedbirler neticesinde bu haksızlık bertaraf edilmiş bulunmaktadır.

Yeraltında 8.45 veya ocak dışında 10 saatlik mesai haricinde çalışanların ücreti yeni bir emirname ile alelade ücretin iki misline çıkarılmıştır. Bu vesile ile ameleleri çalışmaya teşvik çaresi bulunmuştur.

Tek bir ferdden imkân dahilinde en çok randıman almak meselesi serbest kalan eleri ekonomi hayatının sair sahalarında kullanmak için yapılmaktadır.

İsabetli şekilde amele seçimi işletme ba-

kımından ehemmiyeti haiz olduğu gibi madencinin sağlam ve mukavim olması ve en elverişli yerde istihdamına dikkat edilmesi de randıman artmasına hizmet eder.

Almanya'da harb dolayısıyla gençlerin kâfi gelmemesi 50—60 yaşında bulunan amelelerin ve mütekaatlerin yeniden istihdamını zarurî bir hale getirmiştir. Son zamanlarda fabrika ve maden ocakları haricinde mümkün olduğu kadar kadın amelelerinin istihdamı için tedbirler alınmaktadır.

Herkes kendi kabiliyeti ve temayülüne göre mesleğini intihab etmeye haklı ise de Almanya hükümeti amelenin bir branşta fazla ve diğer branşta ise eksik olmasının önüne geçmek maksadile meslek intihabında sevk ve idareyi kendi eline almayı kararlaştırmıştır. Memleket gençliğinin en mübrem sahalarda talim - terbiye görmesi için tedbirler alınmaktadır.

Eğer gençlerin bir çoğu kendilerini modern sanayi branşları olan otomobil, tayyare ve radyo endüstrisine tahsis ederlerse, sair branşlarda büyük bir amele ve teknisyen kıtlığı hissedileceği aşîkârdır. Halbuki memleketin inkişafı için madencilige rağbetin kâfi derecede temin edilmesi lâzım gelmektedir.

Amele ve müstahdeminin mütemadiyen çalışma yerini değiştirmesi, bir ocaktan diğer ocağa geçmesi yani seyyal bir halde kalması bos gezmeyi arttırarak randımanın gerilemesine ve maden istihsalinin azalmasına sebep olmaktadır. Bundan dolayı 13.2.1939 tarihli bir emirle ameleler hizmetleri başına toplandırılmışlardır. Bunun için mahsus amele cüzdanları tanzim edilmiştir.

Bu tedbirler sayesinde hükümetin plânlı çalışması ve istihsalin plânla tesbit olunan miktara varması temin edilmiş bulunmaktadır.

Kadınların madenlerde çalışması ve yar-

dımcı işlerin ifasında madenci kadınlarının istihdamı Sovyet Rusya'da da büyük bir hareket halini almıştır.

Gençlerin muayyen mesleklerdeki hedef ve istikametlerini tayin etmek için iş büroları nezdinde meslekî müşaveret şubeleri ve tedrisat kursları tesis edilmiştir.

Randıman artması için çalışma mahallerinin emniyeti ve çalışma şartlarının islâhı, bilhassa kazalarla mücadele işine büyük bir ehemmiyet verilmektedir. Randıman ve çalışma zevkini arttırmak için ameleleri hayatından memnun ve neşeli tutmak maksadile bazı sosyal tedbirler alınmaktadır. Bu gibi tedbirler cümlesinden hastalığa ve ölüme karşı sigorta, kazadan ölenlerin aile efradının iaşesini temin; sakatlık ve ihtiyarlık tekaüdiye maaşları ve sıhhî duruma azamî dikkat, tedbirler arasında sayılabilir. Amelelerde tesanüd ve arkadaşlık hissini tekâmül ve teşvikine oldukça büyük bir alâka gösterilmektedir. Bundan maada bazı işletmelerde sene başı mükâfatı, çocuğu çok olanlara çocuk zammı, eğlence ve toplantılar, senevi ücretli mezuniyet, hasta amelelerin prevantorium ve sanatorium tedavileri gibi yardımlar yapılmaktadır.

Vasatî bir randıman mukabili asgarî ücretin tesbitinde hükümet makamlarının başlıca rolü «amelenin yaşama şeraitini yükselterek ailesi ile beraber iyice geçinmeğe kâfi gelen bir miktarı tayin» olmak lâzımgelir. Bu asgarî ücret ikamet mahalline göre değişir - şehirle köyde yaşayan amelelerin ücretleri müsavi olamaz. Aile efradı fazla olan amelelerin ücretleri ile bekâr ve kimsesizlerin ücretleri arasında da fark olmalıdır.

Hükümetin ikinci bir vazifesi çalışma şeraitini imkân dahilinde islâh ve sıhhî bakımdan tanzim etmektedir. Bu cümleden ikâmetgâhların havalı ve güneşli olduğu gibi çalışma mahallinde saf hava ve tenvi-

ratın kâfi olması, toz ve muzır gazlarla mücadelede dikkat, fazla gürültülerin bertaraf edilmesi, mağnezium, kromit ve sair tozların fena tesirlerine karşı alınacak tedbirlere nezaret ederek amelenin çalışma kabiliyetini muhafaza yolundaki kanunî adımlar. Hükümetin bu tedbirlerine sosyal politik namı verilir. İsbetli sosyal politik usulünün aynı zamanda en iyi ekonomi politikası olduğu aşikârdır, çünkü maksada uygun sosyal tedbirler randıman ve istihsalın yükselmesinde ehemmiyetli bir rol oynamaktadır.

Amelenin sıhî vaziyetine azamî dikkat, hasta ve fazla yorgun ameleleri prevantorium, ılıca ve istirahat evlerine göndermekle çalışma kabiliyetini arttırmak meselesine oldukça büyük bir kıymet verilmektedir, Genç unsurun sağlam ve gürbüz olarak yetişmesi için çocuk bahçeleri, spor meydanları gibi teşkilât medenî memleketlerin madenci kolonilerinde mübrem ihtiyaçlardan sayılmaktadır. İleri memleketlerin maden bütçelerine bakılırsa madencilere içtimâî yardım ve kültür tesisatı için sarf edilen meblâğ, kanunî vergilerin % 30 ilâ 40 nı tutmaktadır.

Amele ve çavuşların madenler civarında yerleştirilmesi ve madencilik mesleğinin babadan oğula intikal ettirilmesi ve maden amelesinin başta mesken meselesi olmak üzere bütün hayat şartlarının ıslâh ve tanzimi, bir kelime ile amelenin daimileştirilmesi randımanı arttıran mühim âmillerdendir. Buna misal olarak Almanyanın madenler civarındaki amele koloni meselesini kısaca gözden geçirelim:

Ruhr havzası kömür madenleri civarında bahçeli amele evlerinin tesisine tahminen 1870 senesinde girişilmiş ve 1873 de umumî amelenin % 7,29 u yani 5.772 aile ev cihetinden temin olunmuştur. Bahçeli evlerin sayısı gittikçe artarak 1900 senesinde 26.245 e ve 1932 yılında 169.616 ya çık-

mıştır. 1937 senesinde yalnız amele aileleri tarafından ikamet edilen evlerin umum sayısı 162.567 yi bulmuştur. Harbi umumiye kadar ve müteakib seneler zarfında Ruhr havzasındaki madenlerde çalışan her 100 aileden bahçeli evlere malik olanların sayısı aşağıdaki cetvelde görülür.

Seneler	% nisbeti	Seneler	% nisbeti
1907	61,50	1933	76,23
1912	62,70	1934	78,46
1914	62,20	1935	80,14
1919	61,00	1936	79,78
1925	68,92	1937	78,21
1932	75,95	1938	78,63

Bahçeli evler alman amelelerine hasredilmekle beraber ecnebi ameleler ve bekârlar için hususî kışlalar da mevcuttur.

Amele randımanını artırma yolunda şuurlu çalışmayı teşvik maksadile Almanya'da son zamanlarda «meslekî tahsil mecburiyeti» kanunen kabul edilmiştir. Meslekî tahsil işi iki esasa istinad edilmektedir: 1. Âmme menfaati için çalışmak her vatandaşın manevî vazifesi. 2. Her hangi bir milletin refahı vatandaşların çalışma kuvvetlerine ve millî emeğe bağlıdır.

Meslekî tahsilin asıl maksadı münferit vatandaşın kabiliyetini terbiye ve tahsil sayesinde inkişaf ettirerek rasyonel bir şekilde âmme menfaati için kullanılmaktan ibarettir. Meslekî tedrisatın merkezi sıklığı maden ve fabrikalardır. Genç unsur buralarda amelî olarak çalışırken haftanın muayyen günlerinde maden yakınındaki mektebe giderek malûmatını artırır.

13.2.1939 tarihli ve 706/39 sayılı bir emirname ile Alman İktisat nazın işletmelerde meslekî tedrisat meselesini tanzim etmektedir. Bu emirnameye göre işletme sahibi ve müdürü meslekî tedrisat işinden mesul-

dür. Meslekî tedrisat maden ve fabrikalarda çalışan bütün çırak ve kalfalar için mecburidir. Bu tedrisat esnasında mevzubahis işletme branşına lüzumlu olan bütün bilgi ve meleke usullerinin öğretilmesi lâzımdır. Bundan maada erbab kalfa ve çıraklara terfi imkânı serbest bırakılır ve müracaat sahiplerinin usta çıkabilmesi için sistematik bir şekilde rehberlik vazifesi de işletme müdürlerine tahmil edilmiştir. Bir ferdin inkişafı ve randımanının teşviki için terfi meselesi de gayet mühimdir.

Randımanı arttırmak maksadile Almanya'da 1939 senesinde «Devlet Randıman yükseltme teşkilâtı» tesis edilmiştir. Bu teşkilâtın kısaltılmış ismi (R. F. L.) dir. Hakikatta ise randımanın arttırılmasında âmil şahıslar işletme müdürleri ile onların emrinde çalışan mütahassıslar ve amele başlarıdır. R. F. L. in asıl maksadı sanayi iktisadiyatını teşkilâtlandırma ve teşviktir. Randımanın yükseltilmesi için yardımcı usul ve vasıtalar aranılır ve ehli vukuflar tarafından bu âmillerin tatbik yolları tetkik edilir ve R. F. L. vasıtasile umumî tatbik için İktisat nazırlığına arz olunur.

İktisat nezaretince kabul edilen proje sanayi odaları vasıtasile icraya konulur. R. F. L. ile sanayi odalarının randıman yükseltilmesindeki elbirliği odalarda hususî encümenlerin teşvikine medar olmuştur. Müşavirlik rolünü oynayan bu encümenlerin faaliyeti neticesinde muhtelif sanayi branşlarında ilk evvel halledilmesi icab eden randıman meselesi müsbet ve amelî bir feyz göstermiştir. Bu işler cümlesinden: Mamulâtın standardlaştırılması, rasyonel çalışma usullerinin tatbiki, revacın teşkilâtlandırılması, sistematik zarar ve ziyat unsurlarının bertaraf edilmesi ve nihayet bütün kadronun randıman meselesinde elbirliği ile hareketin temin edilmiş bulunmasıdır.

Randımanı son hadde çıkarmayı ve her

ferdden alınan feyzi azamî dereceye yükseltmeyi istihdaf eden Alman ekonomi tedbirleri uğrunda elbirliği ile aşağıda isimleri geçen müesseseler çalışır:

1. Mesai tetkik enstitüsü (Refa)
2. İşletmelerde çalışan mühendisler teşkilâtı (A. B. D.)
3. Devlet İktisat kuratoriumu (R. K. W.)
4. Alman mesai cephesi (D. A. F.)

Bunlardan maada her endüstri branşı için istişare makamları mevcuttur.

Alet ve edevatın muayene merkezleri, mekanikleştirmeyi tetkik müesseseleri ve muhtelif branşların koordinasyon teşkilâtları da randımanın inkişafı ve maliyet fiatının indirilmesi uğrunda alınan tedbirlerden sayılabilir.

Muhasebe işinin maksada uygun ve makul bir tarzda teşkilâtlandırılması da randımanın yükseltilmesi yolunda alınan tedbirlerdendir, çünkü iyi organize edilmiş muhasebe bir barometre yerini tutar ve bütün alınan tedbirler muhasebede akislendirilmiş bulunur. Çünkü istihsaldeki yeni teşkilâtlandırma ve yeni usullerin tatbiki işletmeye olan tesirini muhasebe vasıtasile derhal gösterir. Meselâ bir kaç safhadan ibaret olan istihsal ameliyesinde safha sayısının azaltılması ve amele miktarının da buna göre tenkisi derhal maliyet fiatının inmesine sebep olur.

Diğer taraftan en elverişli ve kolay istihsal usullerini bulmak randımanın artmasına sebep olur. Bunun için ise yapılacak iş hakkında tam bir malûmat edinmek ve bütün istihsal safhalarını şuurlu bir tetkike tâbi tutmak lâzımdır. Tetkik meselesi, zahiren gayet basit görülürse de, hakikatta yüksek derecede esas malûmat, tam manasile liyakat ve enerji sahibi ferdlere ihtiyaç gösterir.

Amerika ve Avrupa'nın bazı memleketlerinde bu maksatla tesis edilen Mesai Tetkik Enstitüleri insanların çalışacakları

branş için hazırlama ile tavzif edilmiştir. Bu teşekküllerde insanlar her faaliyet sahası için büyük bir ihtimamla seçilirler: Ameleler tecrübe ve meleke sahibi, namuslu ve arkadaşlık hislerine tam manasile sahip olmalıdırlar. Bu Enstitüler bilgi ve beceriklilik dağıtan müesseselerdir. Buradan her sene çıkan yüzlerce talebe memleket endüstrisinin muhtelif branşlarına intisab ederek oralarda Enstitüde görüp öğrendiklerini sair arkadaşlarına bildirirler.

Her hangi bir iş tetkik edilirken bu işte meleke kazanmış, senelerce meşgul olmuş adamlarla müşavere edilir. Ekseriyetle bir bakışta işin bütün ince taraflarını kavramak mümkün olmamaktadır. Bundan dolayı her işi münferit safhalara ayırarak tetkik icap eder. Binaenaleyh mesai tetkiki iş cereyanının baştan nihayete kadar olan bütün ameliyelerini tenvire ve tenkide yardım eder. Hatâların tasrihine ve islâhına sebep olur. Ağır ve karışık işlerde safhaların daha fazla tefrik ve taksimi zarurîdir. İşin en küçük teferruatının da gözden kaçmamasına dikkat edilir, çünkü binlerce defa tekrarlanan ufak hatâlar toplanınca işin umumî bünyesinde şayanı dikkat bir eksiklik teşkil eder. Nihayet her amele için sarfedilen zaman hesap edilir. Bundan maada ihzarî işler ve aradaki kaybolan vakitler tesbit olunur. Nihayet bu donelere istinaden vasatî iktidardaki amelenin vasatî randımanı hesap edilerek bulunur. Bu şekilde çalışma normları - nogramlar ihzar olunur.

Fazla çalışan, az ve vasat çalışanlara nazaran fazla kazanmalıdır, çünkü ancak o halde zevkle çalışmak isteği husule gelir ve çalışma teşvik edilir. Mesai tetkikin faydaları aşikârdır. Bu işle meşgul olanların vazifeleri mes'uliyetli olduğu gibi namus ve bitarafılık esaslarına da istinad etmelidir. Böyle meleke sahipleri maden idaresi ve müdürünün en büyük yardımcılarıdır.

Bu yolda en basit ve faydalı istihsalin rasyonelleştirilmesi unsuru maden çavuşları ve ameleleri tarafından bilfiil çalışma esnasında elde edilmiş bulunan meleke ve usullerin, işi kolaylaştıran metodların diğer amele ve çavuşların itti-lağına arzetmek ve umumî tatbikine imkân vermektir. Bu yolda son zamanlarda geniş mikyasta tatbik edilen Sovyet Rusya madenlerinde Stahanof hareketi namile mezkûr «taklid» e işaret edelim.

Bu vesile ile Sovyet Rusya madenlerinde randıman artırılması uğrunda alman tedbirleri gözden geçirelim:

Sovyet Rusya'nın muhtelif kömür havzalarında amelenin çoğu civardaki köylülerden ibarettir. Ziraî işlerin mevsimi yaklaşır yaklaşmaz amelelerin bir kısmı ocakları bırakarak kendi köylerine dağıldığından kömür istihsali o aylarda hissedilir bir derecede azalmakta idi. 1938 senesinde Sovyet Ağır Sanayi Nezareti buna karşı bir kaç kanunî tedbir almayı kararlaştırdı. Maden ameleleri ocaklarına toplattırıldı. Seyyal amele kadrosuna bir son verildi. Hususî amele cüzdanları tatbik edilmeye başlandı. Amele inzibatının gevşek olması yüzünden 1928 - 1932 senelerinde beher amelenin aylık vardiye sayısı 20 - 21 i geçmemekte idi. Amele ücretlerindeki intizamsızlık da buna mahal bırakmakta idi. İkinci beş senelik endüstri plânı müddetinde bu gibi noksanların bertaraf edilmesi neticesi olarak vardiye başına düşen amele randımanı 1928 senesinde 580 - 590 kg. dan 1937 de 875 kilograma çıkarıldı, yani 10 sene zarfında randıman aşığı yukarı % 50 nisbetinde arttı.

Münferit amele grup veya madenler arasında yapılan müsabaka çalışmaları, fazla randıman gösteren amele ve ocaklara muhtelif nişan ve mükâfatlar tevzii, nihayet istihsal tekniğinin ameleler tarafından benimsenmesi gibi tedbirler semeresiz kalmamıştır.

Bu tedbirler neticesinde amelenin aylık verimi 1927/1928 malî senesinde 11,8 ton iken 1932 de 14 tona çıkarılmıştır, yani bütün Sovyetler Birliği için % 19 nisbetinde bir tezayüd kaydedilmektedir.

Madenlerde makine ve teknikî cihazlar tatbik edilirken ilk senelerinde randımanın azalması şayanı dikkattir. Aylık verim 1929/1930 da amele başına 14.6 tondan 1932 de 14 tona düşmüştür. Bunun sebebini de amelenin makinelere alışmamış olmasında ve sık sık makine bozulması yüzünden tatil yapmak mecburiyetinde kalmasında buluruz. Tatillerde zayi olan vakit kömür kazma ve çıkarma ile meşgul olan amelelerde % 27 yi, nakliyatta % 39, bu vazajda % 27, taş toprak nakliyatında % 30 u bulmuştur.

İdarî kısımlarda teşkilâtlandırma ve rasyonel sevk ve idare meselesine de büyük ehemmiyet verilmektedir. Fazla şişkin olan idare kadrosunda bir kaç defa tenkiset yapılarak teknik icadlardan istifade yolları tutulmuştur.

Buna rağmen endüstri plânı tarafından tesbit olunan kömür istihsalâtının ancak % 80 - 85 i elde edilmekte idi. Bu boşluğu doldurmak maksadile 1939 da Sovyet Rusya madenlerinde çalışan amelelerin kadın-

larını da muvakkaten hizmete celbetmiş-tirler.

Umumî istihsalin artmasında ve amele randımanının yükselmesinde âmil olan unsurlar çok ve mütehaliftir. Bunların hepsini saymak imkânı yoktur. Madenlerde kullanılan yardımcı maddelerin: direk, dinamit, elektrik v. s. gibi malzemenin vaktinde temin edilmiş olması ocağın randımanına müessir bir mahiyeti haizdir. Münferit ocakların santralizasyonu, umumî bir plânla sevk ve idaresi, ocaklarda kömür çıkarma mevkilerinin (alın ve ayakların) temerküz ettirilerek cephenin uzatılması gibi tedbirler randıman lehinde bulunan âmil-lere dendir.

Ayrı ocaklarda alın sayısının azaltılması ve aynı zamanda alın cephesinin uzatılması neticesinde gündelik randımanın yükselmesi aşağıdaki cetvelden sarahaten anlaşılmaktadır:

Ocaklarda sık sık değiştirilmesi icap eden ve çok vakit sarfına mal olan ağaç direkler yerine daha mukavim ve senelerce hizmet eden demir direklerin kullanılması da amele kuvvetinden tasarrufu mucip olduğu gibi randımanının artmasına âmil olmaktadır.

R u h r h a v z a s ı			A h e n h a v z a s ı		
Seneler	Alın sayısı	Günlük randıman ton	Seneler	Alın sayısı	Beher alının senevi randımanı ton
1927 bidayeti	16.700	23	1924	668	9.042
1929 »	12.500	30	1929	481	14.746
1932 »	5.111	59	1932	340	21.902
1936 nihayeti	3.772	110	1935	277	26.997
1937 »	3.551	116	1937	272	38.806
1938 »	3.280	122	1938	240	32.907

Nihayet taşkömür ocaklarının ve bilve-
sile amele randımanını arttırmakta isabet-
li teşkilâtlandırma, esaslı sosyal ve ekono-
mik tedbirlerle birlikte teknik rasyonalleş-
tirme meselesi büyük bir rol oynamakta-
dır. Bu istikamette istihsalin makineleşti-
rilmesi Avrupa'nın başlıca taşkömür işlet-
melerinde olduğu gibi Amerika Birleşik

Devletlerinde de gittikçe geniş bir yer ala-
rak randımanının bir kaç misli çoğalmasına
sebepe olmuştur.

İstihsalin makineleştirilmesi meselesi ol-
dukça geniş bir mevzu teşkil ettiğiinden bu
hususdaki mütaleamızı gelecek mecmuamıza
bırakmak mecburiyetindeyiz.

Harpte Kömür

«Colliery Guardian» mecmuası bu başlık
altında harpte kömür meselesinin İngiltere
ve diğer muharipler için olan ehemmi-
yetini gösteren bir seri makale neşretmiş-
tir.

Geçen büyük harpte, gerek mühimmat
imali ve müttefiklere muavenet, gerek bi-
tarafalara tesir hususunda İngiliz kömürü-
nün ehemmiyeti yavaş yavaş anlaşıldı. Fa-
kat bu neticeye bir takım acı hatalardan
sonra varıldı, çünkü bu keşmekeş devrinde
her şeyin, memleketin ihtiyaçlarına fe-
da edilmesi icap ettiği fikri hâkim bulun-
uyordu. Böylece, 1915 senesi başında Pera-
kende Fiatları Komitesi, bitaraflara daha
az mal verilmesini tavsiye ediyor, diğer
tarafından da ihracat kömürü stoklarının ço-
ğaltılması için teşebbüslerde bulunuyordu.

Nisan ayında Kömür İhracatı Komitesi
kuruldu ve neşredilen bir emirname ile,
hususî müsaade alan memleketler müstes-
na olmak üzere, bitaraf memleketlere ih-
racat yapılması yasak edildi.

Ağustosta bu yasak müttefiklere de teş-
mil edildi. Bu tedbir kömür fiatlarının
tahdidi hakkındaki emirnamenin bir neti-
cesi idi. Bu tahditten çok zarar gören ma-
den kömürü sanayiinin varidatını arttır-
mak için ihraç fiatlarının tezyidine teves-
sül edildi. Bu hareket ise 1916 mayısında
Fransa'nın şiddetli bir mukabelesine ma-

ruz kaldı. Bunun üzerine Fransa'ya satış
fiatlarını tahdit eden bir anlaşma yapıldı,
bu memlekette resmî bir mubayaa teşki-
lâtı kuruldu ve mübayaatın müsavi şekil-
de taksimi usulü ihdas edildi. 1916 senesi
sonunda navlunların kontrolü sistemi tat-
bik edildi. 1916 ağustosunun 20 sinde İtal-
ya ile de böyle bir anlaşmaya varıldı.

Meselenin bitaraflara taallûk eden cep-
hesinde daha ziyade güçlükler vardı. Bu-
nunla beraber, bitarafları, bilhassa Baltık-
taki seyrüsefer hususunda, İngiliz menfa-
atlerine uygun hareket etmeğe sevk etmek
mümkün oldu. «Kara liste» de ismi olan
bitaraflara kömür verilmiyordu ve verilen
kömürler de ekseriya bir hizmet mukabili
teslim ediliyordu.

Bu suretle kömür, iktisadî ablukada mü-
him bir silâh halini aldı. Fakat bu silâh lü-
zumundan fazla müddetçe kullanıldı, ve,
haddinden fazla karışık bir hale gelen li-
sans sistemi gitgide bir tazyik sistemine
benzemeğe başladı.

«Harp Sonrası Kömür Ticareti Komite-
si» nin tavsiyelerine rağmen bu sistem
1920 ye kadar tatbik edildi ve ancak ya-
bancı alıcıların fahiş fiatla (1920 de bir to-
nu 150 şiling) mal almaktan imtina etme-
leri üzerinedir ki, artık tatbik edilemez
oldu, Bunun üzerine fiatlar birdenbire düş-